

Θέματα Κοινωνικής Ψυχολογίας στον Κυβερνοχώρο II

(Διδακτ. Μονάδες 2, ECTS 6)

ΔΙΔΑΣΚΟΥΣΑ: ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΓΚΑΡΗ

agari@psych.uoa.gr

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ 2024-2025

e-class: KBΨ121

ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

Συλλογική Αυτοεκτίμηση

Περιγράφει το βαθμό που τα άτομα αξιολογούν θετικά τον εαυτό τους ως μέλη μιας κοινωνικής ομάδας.

Περιλαμβάνει μια θετική κοινωνική ταυτότητα των μελών και σχετικά σταθερές θετικές αξιολογήσεις για την υψηλή αξία τους ως μελών της ομάδας .

- Η **συλλογική αυτοεκτίμηση** δίνει βαρύτητα στο ρόλο του ατόμου στην ομάδα.
- Απορρέει από την **προσωπική αυτοεκτίμηση**, ως χαρακτηριστικού προσωπικότητας, δηλαδή της αίσθησης που έχει το άτομο ότι αξίζει (Gangadharbatla, 2013).
- **Οι γυναίκες** εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα θετικής συλλογικής αυτοεκτίμησης, συγκριτικά με τους άντρες.

- Οι χρήστες του διαδικτύου, μέσω της αυτοπαρουσίασής τους στα ΜΚΔ και όταν προσλαμβάνουν ευχάριστη ανατροφοδότηση, φαίνεται να επηρεάζονται σημαντικά ως προς τη συλλογική αυτοεκτίμησή τους (ΣΑ) και την αίσθηση ευημερίας.
- Η χαμηλή ατομική & συλλογική αυτοεκτίμηση, σε συνδυασμό με το κοινωνικό άγχος, βρέθηκαν να συσχετίζονται με τη δυσλειτουργική χρήση του διαδικτύου

(Azher, Khan, Salim, Bilal et al., 2014).

Όσο ενισχύεται η συλλογική αυτοεκτίμηση των μελών ομάδων, τόσο επεκτείνεται η χρήση των ΜΚΔ.

Η «συλλογική αυτοεκτίμηση» γενικά σε συνδυασμό με την «αυτοεκτίμηση της οικογένειας» ως ομάδας, φαίνεται να αποτελούν προβλεπτικούς παράγοντες της αυξημένης σε χρόνο χρήσης του διαδικτύου

(Wiederhold, 2016).

Ερωτήματα που αφορούν την Τρίτη Ηλικία

I. Πώς τα άτομα Τρίτης Ηλικίας βιώνουν τη χρήση των ΠΚΔ και του διαδικτύου;

II. Πώς οι νέοι:

- α) επηρεάζουν τις προηγούμενες γενιές (γονείς, παππούδες - γιαγιάδες) και ειδικά τα ηλικιωμένα άτομα, σε σχέση με τη χρήση των ΠΚΔ, του διαδικτύου και της αυξανόμενης ψηφιοποίησης της ζωής (digitalization);
- β) εν μέσω των τεχνολογικών προκλήσεων, κατανοούν και αντιμετωπίζουν την αλληλεγγύη αλλά και τις εντάσεις με τις προηγούμενες γενιές;

- ❑ **Στερεοτυπική αντίληψη:** Οι ΠΚΔ κατασκευάστηκαν για τους νέους (π.χ. το Facebook για προπτυχιακούς φοιτητές).
- ❑ **Εκτεταμένη μεροληψία εμφανίζεται στις ίδιες της ΠΚΔ** ως προς τη χρήση της ηλεκτρονικής επικοινωνίας και τις ΠΚΔ **εις βάρος των ηλικιωμένων (ageism)** (Levy, et al., 2013).

Μετά το 2010, διερευνάται η θετική επιρροή της χρήσης του διαδικτύου και των ΠΚΔ στην Τρίτη Ηλικία:

Επισημαίνεται ότι σε κάποιο βαθμό διευκολύνονται:

- ❑ η γνωστική & η ψυχοκοινωνική προσαρμογή και η ανάπτυξη των ηλικιωμένων
- ❑ η μεταξύ γενεών επικοινωνία, συνεργασία και αμοιβαιότητα (reciprocity)
- ❑ η συστηματικότερη υποστήριξη προς την Τρίτη Ηλικία
- ❑ η προσφορά ευκαιριών για καλύτερη ψυχική υγεία.

Ωστόσο

- Η Τρίτη Ηλικία δεν είναι μία ομοιογενής ηλικιακή ομάδα αν και γενικά, τείνει να κάνει πιο περιορισμένη χρήση του διαδικτύου και του έξυπνου τηλεφώνου, συγκριτικά με νεότερες ομάδες.
- Εντός της οικογένειας, οι εικονικές προτιμήσεις των μελών είναι ασύμμετρες, γιατί και οι νεότερες γενεές εμφανίζουν ποικιλία από προτιμήσεις.
- Στην Μ. Βρετανία, βρέθηκε ότι διατηρούσαν προφίλ σε ΠΚΔ μόνο το 31% ατόμων ηλικίας 65-74 ετών και το 18% στα άτομα 75 ετών και άνω (OfCom 2017).

Στην Τρίτη Ηλικία παρατηρούνται:

προϋποθέσεις για την αίσθηση ματαίωσης σε σχέση με τη χρήση των Η/Υ και του Διαδικτύου:

- χαμηλότερα επίπεδα ενέργειας και δραστηριοποίησης
- μείωση των αισθητηριακών ικανοτήτων
- περιορισμοί της μνήμης
- περιορισμοί των δυνατοτήτων για πολυεπίπεδες δράσεις (multitasking) (Farley et al., 2011)
- περιορισμοί της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και της αυτοέκφρασης (λιγότερες μετακινήσεις, λιγότερα ταξίδια)
- συρρίκνωση της εσω-ομάδας (της ομάδας συγγενών και φίλων, επειδή φεύγουν από τη ζωή).

Ωστόσο η ίδια τεχνολογία μπορεί να προσφέρει νέους τρόπους :

- ❑ να προσαρμοστούν στις διεργασίες της ηλικίας τους
- ❑ να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους
- ❑ να έχουν μια καλή ποιότητα ζωής (Czaja et al. 2006).
- ❑ να διατηρήσουν τις κοινωνικές επαφές τους και να δημιουργήσουν νέες, ώστε να είναι εφικτή η συνέχιση της κοινωνικής ανάπτυξης του εαυτού και των ψυχοκοινωνικών τους δεξιοτήτων
- ❑ την διατηρήσουν ένα δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης.

Ειδικότερα, η χρήση του διαδικτύου και του κινητού τηλεφώνου βρέθηκε ότι τους προσφέρει:

- δυνατότητα έκφρασης του εαυτού
- επικοινωνία και κοινωνική υποστήριξη από φίλους και συγγενείς, σε περιπτώσεις που η απόσταση αποτελεί εμπόδιο καθημερινής επαφής
- ανάπτυξη συναισθηματικών επαφών με σημαντικά πρόσωπα-υπάρχοντα και νέα - (συλλογική αυτοεκτίμηση, αυτοεκτίμηση στην οικογένεια).
- αύξηση της αίσθησης οικειότητας και εμπιστοσύνης
- διαμόρφωση ισχυρών δεσμών κοινωνικού κεφαλαίου ('bonding' forms of social capital)

Οι νεότερες γενεές διαμορφώνουν *χαλαρές συνδέσεις* (weak ties) ή *μορφές «γεφύρωσης» κοινωνικού κεφαλαίου* ('bridging' forms of social capital (Putnam 2000).

Προσφέρονται επίσης:

- ❑ πρακτικές λύσεις σε καθημερινά προβλήματα
- ❑ βοηθήματα μνήμης (λίστες, διαδικασίες υπενθύμισης)
- ❑ ενισχυτικές διαδικασίες για αισθητηριακές δυσκολίες (π.χ. ακοής) με ευχάριστα μέσα που βοηθούν στη βελτίωση των ικανοτήτων τους
- π.χ. απλά video-παιχνίδια βελτιώνουν το χρόνο αντίδρασης, την ταχύτητα επεξεργασίας πληροφοριών και τις οπτικοκινητικές δεξιότητες
- με πιο πολύπλοκα παιχνίδια προάγεται ο έλεγχος της προσοχής, οι πολλαπλές δράσεις (multitasking), η εναλλαγή έργων, και η οπτική μνήμη (Zhang & Kaufman, 2016).

- ❑ πληροφόρηση σχετική με την περίοδο της ζωής τους (π.χ. σωματική υγεία, συνταξιοδότηση)
- ❑ εύκολα μέσα παραλαβής διαγνώσεων, φαρμακευτικών συνταγών ή θεραπειών (Medlock et al., 2015).
- ❑ διαδικτυακές διασκεδάσεις και ευκαιρίες για υψηλότερη αυτοεκτίμηση, αυτοαποτελεσματικότητα και αυτοέκφραση.
- ❑ πληροφόρηση για αγορές πριν προβούν σε συναλλαγές αγοράς, επειδή διαθέτουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο από τις νεότερες γενεές, και για περιπτώσεις με χαμηλή σύνταξη, και φθηνότερες αγορές.

(Van den Bogaard et al., 2014 . Vroman et al., 2015).

Επιπλέον, σε ρόλους παππού και γιαγιάς:

ακολουθώντας κάποιες από τις εικονικές προτιμήσεις των νεότερων μελών της οικογένειας φαίνεται ότι:

- διατηρούν **συστηματική επαφή με τα εγγόνια τους**, π.χ. όταν έχουν λογαριασμούς στο Skype (Harley et al., 2016), στο Facebook (Jung & Sundar 2016) και ταυτόχρονα σε Facebook και YouTube (González et al. 2012)
- φαίνεται ότι **νιώθουν «κοντά» όσα παιδιά και εγγόνια ζουν μακριά**, όταν μοιράζονται φωτογραφίες, «ποστάρουν» σε επετείους ή γιορτές (González et al. 2012).

Τα προηγούμενα ισχύουν για όσα ηλικιωμένα άτομα σταδιακά ξεπερνούν το άγχος για χρήση Η/Υ και διαδικτυακών υπηρεσιών. Το άγχος τις περισσότερες φορές γίνεται το κύριο εμπόδιο στην αποτελεσματική χρήση τους.

Οι δυτικές κυβερνήσεις που δυσκολεύονται να διαχειριστούν τις αυξανόμενες απαιτήσεις για φροντίδα των ραγδαία αυξανόμενων ποσοστών των ηλικιωμένων, τους ενθαρρύνουν να χρησιμοποιούν τους Η/Υ και τις ΠΚΔ, για να μειώσουν τη μοναξιά, να έχουν φροντίδα και υποστήριξη.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- American Psychiatric Association.(2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th ed.). Arlington, VA: Author.
- Anderson, E. L., Steen, E., & Stavropoulos, V. (2017). Internet use and Problematic Internet Use: a systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4), 430–454
- Borsch-Supan, A., Brandt, M., Litwin, H, & Weber, G. (2013). *Active Ageing and Solidarity Between Generations in Europe*. (Eds.), De Gruyter.
- Caplan, S. E. (2002). Problematic Internet use and psychosocial well-being: development of a theory-based cognitive-behavioral measure. *Computers in Human Behavior*. 18, 533–575. doi:10.1016/S0747-5632(02)00004-3
- Cmglee - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=91612069>
- Casale, S., & Fioravanti, G. (2018). Why narcissists are at risk for developing Facebook addiction: The need to be admired and the need to belong. *Addictive Behaviors*. 76, 312-318. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2017.08.038>
- Czaja, S., & Lee, C. C. (2007). The impact of aging on access to technology. *Universal Access in the Information Society (UAIS)*, 5(4), 341–349.
- Curtis, R.C., Kimball, A.S., & Stroop, E.L. (2004). Understanding and treating social phobia. *Journal of Counseling and Development*, 82, 3-9.
- Erikson, E. (1990). *Η παιδική ηλικία και η κοινωνία*. Εκδ. Καστανιώτη (έκδοση πρωτοτύπου 1976).

- Falsh-Eriksen A., Takkle, M., & Slagsvold, B., (2022). *Generation Tensions and Solidarity Within Advanced Welfare States* (Eds.), Routledge.
- Farley, A., McLaferty, E., & Hendry, C. (2011). *The physiological effects of ageing*. Hoboken: Wiley
- Gangadharbatla, H. (2013). Facebook Me: Collective Self-Esteem, Need to Belong, and Internet Self-Efficacy as Predictors of the Igeneration's Attitudes Toward Social Networking Sites. *Journal of Interactive Advertising*. 8(2), 5-15.
doi:10.1080/15252019.2008.10722138
- González, V. M., Jomhari, N., & Kurniawan, S. H. (2012). Photo-based narratives as communication mediators between grandparents and their children and grandchildren living abroad. *Universal Access in the Information Society*, 11(1), 67–84.
- Griffiths, M. (2000). Internet addiction-time to be taken seriously?. *Addiction Research*. 8(5): 413–418. doi:10.3109/16066350009005587
- Harley, D. A., Howland, K., & Harris, E. C. (2016). Trajectories to community engagement: Understanding older people's experiences of engagement with online and local communities. *The Journal of Community Informatics*, 12(1).
- Jung, E. H., & Sundar, S. S. (2016). Senior citizens on Facebook: How do they interact and why? *Computers in Human Behavior*, 61, 27–35.
- Leary, M. R., Kelly, K. M., Cottrell, C. A., & Screindorfer, L. S. (2013). Construct Validity of the Need to Belong Scale: Mapping the Nomological Network. *Journal of Personality Assessment*. 95(6), 610–624. doi:10.1080/00223891.2013.819511
- Levy, B. R., Chung, P. H., Bedford, T., & Navrazhina, K. (2013). *Facebook as a site for negative age stereotypes*. *Te Gerontologist*, 54(2), 172–176.

- Meerkerk, G. J., Van Den Eijnden, R., J. J. ,M., Vermulst, A. A., & Garretsen, H. F. L. (2009). The Compulsive Internet Use Scale (CIUS): Some Psychometric Properties. *CyberPsychology & Behavior*. 12(1). 1-6 <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0181>
- Pew Research Center (2012). <https://www.pewresearch.org/topic/politics-policy/us-elections-voters/election-2012/>
- Pritchard, K. & Whiting R. (2014). Baby boomers and the lost generation: on the discursive construction of generations at work. *Organization Studies*, 35, 1605–1626.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. Simon & Schuster.
- Ρήγα, Δ. (2019). Κοινωνική αλληλεπίδραση δια μέσου της «εικονικής πραγματικότητας» και μορφές χρήσης του διαδικτύου στην εφηβεία. *Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Ψυχολογίας*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Ρούσσος, Π. Λ., & Δελιζήση, Ε. (2011). *Κατασκευή και ψυχομετρικός έλεγχος της Ελληνικής Κλίμακας Παθολογικής Χρήσης του Διαδικτύου (GPIUS)*. Ανακοίνωση στο 2ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης της Διαταραχής Εθισμού στο Διαδίκτυο «e-LIFE 2011». Θεσσαλονίκη, 1-3 Απριλίου.
- Saucier, G., & Goldberg, L. R. (1996). The language of personality: Lexical perspectives on the five-factor model. In J. S. Wiggins (Ed.), *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives* (pp. 21–50). Guilford Press.
- Tajfel, H. (1978). Social Categorization, Social Identity and Social Comparison. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 61-76). Academic Press.

- Medlock, S., Eslami, S., Askari, M., Arts, D. L., Sent, D., de Rooij, S. E., et al. (2015). Health information—Seeking behavior of seniors who use the internet: A survey. *Journal of Medical Internet Research*, 17(1).
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin, & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-37), Brooks/Cole.
- Turner, J. C. & Reynolds, K. J. (2010). The story of social identity. In T. Postmes & N. Branscombe (eds.). *Rediscovering Social Identity: Core Sources*. Psychology Press.
- Van den Bogaard, L., Henkens, K., & Kalmijn, M. (2014). So now what? Effects of retirement on civic engagement. *Ageing & Society*, 34(7), 1170–1192.
- Vroman, K. G., Arthanat, S., & Lysack, C. (2015). “Who over 65 is online?” Older adults’ dispositions toward information communication technology. *Computers in Human Behavior*, 43, 156–166.
- Young, K. S. (1996). Internet Addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 3, 237-244.
<https://doi.org/10.1089/cpb.1998.1.237>
- Zhang, F., & Kaufman, D. (2016a). Physical and cognitive impacts of digital games on older adults: A meta-analytic review. *Journal of Applied Gerontology*, 35(11), 1189–1210.

3^η βιωματική δραστηριότητα

Από συνέντευξη με 5-μελή ομάδα εστίασης αγοριών φοιτητών, 19-20 ετών.

1^{ος} φοιτητής: ...»και γαμώ τις γιαγιάδες είναι η γιαγιά σου».. Έχει και Facebook και WhatsApp! Σου στέλνει και ηχητικά μηνύματα... Η δικιά μου ζει σε άλλο κόσμο, έχει ακόμα το παλιό κινητό τηλέφωνο..και μόνο για να παίρνει και να κάνει τηλεφωνήματα..

2^{ος} φοιτητής: Ναι, ναι...και μάλιστα, πριν λίγους μήνες εγκατέστησα στο σπίτι της πομπό google assistant. Με επαναλαμβανόμενη ρουτίνα τής θυμίζω καθημερινά, 3 φορές την ημέρα, με ηλεκτρονικές ειδοποιήσεις να παίρνει τα φάρμακά της. Μου λέει ότι είναι ευτυχισμένη γιατί έτσι δεν τα ξεχνάει...Με ευγνωμονεί γι' αυτό... νομίζει ότι είμαι σοφός!

1^{ος} φοιτητής: Η δικιά μου γιαγιά έχει βοηθό στο σπίτι μία γυναίκα από τη Γεωργία..δεν τη θέλει καθόλου, γκρινιάζει ότι έμεινε ολομόναχη, με μία ξένη στο σπίτι της να κάνει κουμάντο.....Αν ζούσε ακόμα ο άντρας της, ο παππούς, λέει, θα την πέταγε έξω από το σπίτι να μην ξαναγυρίσει...

2^{ος} φοιτητής: Όλα καλά με τη γιαγιά μου, αλλά ο παππούς μου, ο άντρας της, δεν συμμετέχει σε τίποτα, την κοροϊδεύει μάλιστα ότι η γιαγιά παριστάνει τη νέα...ότι «παιδιαρίζει»...

Είναι στενοκέφαλος άνθρωπος ο παππούς, δεν με ακούει καθόλου...

..... Ένα πράγμα είπα στη γιαγιά μου πέρσι: «Γιαγιά να εμπιστεύεσαι το κινητό σου και να του ζητάς να κάνει για εσένα αυτά που θέλεις...Ζόρισέ το, ζήτα του και.. δες τι σου δίνει. Να ξέρεις ότι όσα πιο πολλά του ζητάς, τόσο αυτό θα σε εξυπηρετεί...» Τελικά αυτό κάνει... και το κάνει αρκετά καλά.

Ερωτήματα

- Πώς αντιλαμβάνονται οι δύο συγκεκριμένοι φοιτητές τη δική τους σχέση με παππού και γιαγιά μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών μέσων και ΠΚΔ;
- Ποιες είναι οι προσδοκίες τους;
- Πώς περιγράφουν τις σχέσεις μεταξύ των συγγενών τους Τρίτης Ηλικίας;



The Japanese footbridge and the water lily pool, Claude Monet, 1899.